

Geskrifte van 'n vermiste digter.

Henk Rall. Pretoria: Protea Boekhuis. 2008.
156 pp. ISBN: 978-1-86919-187-0.

Henk Rall, een van die minder bekende Sestigters, het tussen 1966 en 1982 vyf digbundels die lig laat sien. Met sy kortverhale, waaronder die meermaals gebloemleeste "Ombamuungu", het hy groter bekendheid verwerf. Twee romans uit sy pen het ook al verskyn.

Rall het 'n gebeurtenisryke lewe geleë as jagter, reisiger en mediese navorser, sodat hy lang tye buite Suid-Afrika woonagtig was. Anders as in sy vorige bundels vind relatief min hiervan neerslag in *Geskrifte van 'n vermiste digter* (voortaan tot *Geskrifte* afgekort). Met hierdie bundel keer hy, na 'n digterlike swye van 'n kwarteeu, as 't ware eerder terug na die kontrei van sy vorming as mens, naamlik die Noord-Kaap.

Dit gebeur veral in die openingsafdeling, "Onthou", en in die vierde afdeling, waarvan "Uitsê" die titel is en waarin veral sosiaal-politiese betrokke en religieuse verse voorkom. In laasgenoemde afdeling klink (fasette van) Noordwestelike Afrikaans, ook al breedweg as Oranjerivier-Afrikaans bestempel, meer opvallend op, sodat die outentiekheid en intimiteit van die segging vergroot word.

'n Kennelike liefde vir die bepaalde kontrei, sy gestroopte aard, sy menstipes en hul kenmerkende tongval, is iets wat Rall deel met onder meer die Van Wyk Louw van *Nuwe verse*, met S. J. Pretorius en Boerneef, en uit meer onlangse tye met Donald Riekert en George Weideman – selfs ook met Hans du Plessis, Thomas Deacon en Euodia Engels, hoewel hy nie laasgenoemde drie se vergeoerde nabootsings van Griekwa-Afrikaans benut nie. 'n Gedig soos "Skawagters" herinner voorts aan D. J. Opperman se gewilde "Kersliedjie".

Daar is ook nog afdelings waarin oor kuns, die kreatiewe proses en digterskap besin word (afdeling 2, "Skep"), waarin die liefde

en die erotiek as temas oorheers (afdeling 3, "Liefhê") en, ten slotte, waarin gekyk word "op 'n leeftyd en die doderyk' en na geloof teen die agtergrond van wetenskaplike kennis" (soos in die uitgewersbrief oor die afdeling "Besin" verduidelik word).

'n Ekologiese bewustheid, asook 'n nietigheidsbesef wat in sowel kosmiese en ewolusionistiese as religieuse terme beleef word, val voorts op in die slotafdeling:

Meteoriet

Onder 'n kranslip
in 'n dro' pan se kring,
tussen klip
en brosdoring;

op 'n plek
waar stiltes dúúr
en 'n sonvlek
die middaguur

besit; in fel,
geskokte lig
het eens hel
uit die lug

geval (vuur-
van-klip gebrand
met suur-
stof) in glasige sand

in – waar na miljarde
eeue iemand
in sy later jare
self met vure brand.

Verreweg die opvallendste faset van *Geskryfte* is egter die vormgewing van die gedigte, soos al uit die aangehaalde vers behoort te blyk. Anders as wat meestal die geval was in Rall se vorige bundels, is dit naamlik vaste(r) vorme, soos die sonnet en gedigte in paarrymende distigons en in (veral kruisrymende) kwatryne, wat oorheers.

In verse oor die karige omgewing van die droë Noordweste dra sulke vaste vorme by om die strakheid van daardie wêreld te suggereer – en word die suggestie nog sterker gemaak deurdat die versreëllengtes meestal kort gehou word en deurdat die strofes selde die kwatrynlengte oorskry, soos in die gedig hierbo. Soms verswyg die digter ook nog die "ek" as subjek van die sin om die indruk van onpersoonlike gestrooptheid te versterk. Vergelyk in hierdie verband die volgende gedig:

Verbeelding

Op 'n middag
op my rug

die lug
besigtig

waar beelde
en figure

soos in 'n droom
verbystroom

in 'n stoet
magiese speelgoed

met bokant alles
in die cirrus

'n aartsengel se
veerwolkvlerke.

Waar die (Noordwestelike) spreektaal opvallend gemaak word, of woordspel op die voorgrond tree, bereik dit in samehang met die vormvastheid meermale 'n speelse en vernuftige kwaliteit wat aantreklik is. Gedigte soos "Coq au vin" en "Noag" is voorbeelde hiervan.

In die meeste gedigte in *Geskryfte* skep Rall egter 'n haglike tipografiese spanning deur die opmerklike wyses waarop hy enersyds eindrympatrone handhaaf (selfs, soos hierbo

gesien kan word, deur woordsamestellings te ontheg), andersyds juis daardie patrone laat vervaag deur half- of swakryme (waar byvoorbeeld beklemtoonde en onbeklemtoonde lettergrepe rym) te benut. Dié spanning is ook sterk voelbaar in die wyse waarop sekere vastighede van byvoorbeeld die Italiaanse sonnet volgehou, maar ander klassieke kenmerke van dié vorm, byvoorbeeld metriese en versboureëlmatighede, in die wind geslaan word.

Soms is daar 'n goeie saak uit te maak dat dergelike tipografiese spanningskepping funksioneel is (byvoorbeeld as medesuggestief van die "stil, verhewe lig" wat terselfdertyd "vervlietend sypel" in "Monet"; of van die "steierende stoei" en "heup-ontwrigte worsteling" in "Gauguin"; of van die "skoon-gewerkte marmer" na die "droom se end" toe in "Camille Claudel"). In te veel gevalle lyk dit egter na rym ter wille van die rym en na vorm ter wille van die vorm. Rym- en vormdwang dus.

Na my mening werk die vorm(oor)bewustheid dikwels stremmend in met betrekking tot die emosionele en hartstogtelike meegesleurdheid waarvan getuig word in die gedigte van die afdeling "Liefhê". Die vormdwang vererger ook die effense komieklikheid van sekere beelde en uitdrukkings in liefdesverse soos "Liedesroos", "Portret" ("hoe mooi/jou intrige-in-rooi"), "Sirkusperd" ("om my oorstelpte hart / jou liefdesles te leer van ry-my-hard") "Misère" en "Sommerster".

Daar is trouens so 'n opvallende neiging na half- en swakeindryme in baie van die gedigte dat 'n mens wonder waarom die digter dan die versbou (soms ook die sinsbou) op daardie en ander plekke wil "dwing" om tog die rympatroon te gehoorsaam.

Tog, in 'n gedig soos "Hemingway" dra die spanning tussen rymdwang en rymstruikeling weer substansieel by om die Amerikaanse skrywer se berugte "geswaaidheid" te suggereer!

In Havana
se Floridita

het Hemingway,
al goed geswaai,

verontwaardig gesê
hy kén geleerde

woorde
wat vir letterkunde

nie geskik
is, of onvoorwaardelik

prosa sou laat
leef in die maat

waartoe syne
sou nie, wat met klein

woorde gemaak is –
en toe daiquiri's

vir almal
bestel.

'n Keer of wat wou die vooropgeplaaste tipografiese spel, wat in die frekwente benutting van woordafkappings aan ortografiese eksperimentering grens, my verlangs aan die Amerikaner e.e. cummings se werk herinner. Ek bemerk egter nie in *Geskrifte* tekens van 'n soortgelyke radikale uitdaging van die verskunstradisie op stilistiese en vormlike vlak soos by cummings nie. Trouens, die indruk wat ek oorhou, is eerder van 'n ietwat angsvallige en dikwels onhandige poging om aansluiting daarby te soek – om die "fragile woven gold" te vind waarvan die titel van die bandskildery (uit die hand van Lynette ten Krooden) gewag maak. Of sou 'n mens by wat Rall doen moet dink aan minimalistiese verskuns? Daarvoor kom die minimalistiese

tekins egter te toevallig en inkonsekwent voor, en getuig die beeldspraak in *Geskryfte* byvoorbeeld nie van die geometriese vormbewustheid van die minimaliste nie.

Op die keper beskou is Rall se sesde digbundel, hoewel nie sonder mankemente nie, 'n nogal boeiende een. Die mooi bandontwerp getuig van die geneetheid jeens dié lank "vermiste" digter by die uitgewer – 'n geneetheid wat ook spreek uit die ongewoonheid dat twee gedigte deur die uitgewer self die bundel open en sluit. 'n Mens het waardering vir die wyse waarop 'n minder bekende veteraan van die Afrikaanse digkuns op hierdie wyse gehuldig én sy oeuvre versterk word.

Bernard Odendaal
Universiteit van die Vrystaat,
Bloemfontein